

בדואים

הקע:

בדואי- מקור השם מהמילה "בדיה", שמשמעותה מדבר. הבדואים הם שוכני המדבר. השם ניתן להם ע"י אחרים, הם קוראים לעצמם "אל ערב" (הערבי), הכוונה שהם הערבים האמיתיים שמקורם מחצי האי ערב. כיום ניתן למצוא אותם ברחבי המזה"ת (ירדן, מצרים, ישראל, עיראק, לבנון..). הבדואים הם בעצם מוסלמים, נוודים רועים שהתאימו את אורחות חייהם לחיים במדבר ונספר על כמה מהמנהגים:

להדרכה בטיול: מומלץ "להכנס לאוירה" – להתחפש לבדואי, להביא אביזרים וממש לערוך מעין קבלת פנים בדואית לפי המסורת המפורטת כאן:

אירוח:

מנהג זה מבחינה מעשית חשוב לחיים במדבר משום הפיזור ברחבי המדבר והתלות ההדדית של הבדואי ביושבי המדבר האחרים. כשאני הולך במדבר 3 ימים או יותר אני ישמח אם באוהל שאליו הגעתי יארחו אותי, יאכילו אותי, ישקו אותי, וכך גם אני ינהג באורחי. באופן זה האוהלים השכנים הם בעצם תחנות דרך בהם אני יכול להשתמש בנדודי. כאשר אגיע לאוהל אעשה זאת מכיוון צפון, אשמיע רעש כלשהו כדי להודיע על הגעתי, כחכוח בגרון, או צליל כלשהו) ואמתין בסבלנות עד שהמארח ייצא לקראתי. המארח בזמן זה יוודא כי הנשים יעברו לחלק שלהן באוהל (המחראם) כדי שגבר זר לא יראה אותן. האורח יוזמן להיכנס ולשבת בחלק האוהל אשר מיועד לאירוח, הוא מקומם של הגברים, באזורינו קרוי "שיג" או "שימאל" (החלק הצפוני), לאחר מכן מתקיים טקס הגשת התה והקפה.

הקפה:

יוגש לאחר שנטחן בעלי ומכתש (ג'ורון) טרי טרי מהיום, אף פעם לא מאתמול. הקפה בימים עברו מצרך יקר, ע"י הגשת הקפה המארח בעצם אומר: הנה, אני חולק איתך את הדברים היקרים ביותר ולא חוסך ממך מאומה, או במילים אחרות נותן לך כבוד. יוגשו שלושה ספלי קפה:

* האחד בשביל הדייף (אורח) – כבוד לאורח

החדש שהגיע.

* שני- בשביל הכייף, אין צורך לפרט.

* השלישי בשביל הסיף – (חרב) לומר עכשיו

אתה תחת חסותי ואני אמון על בטחונך.

לפני שתיית הקפה לא יפנה המארח לאורח בשאלות ולא ישאל אותו לרצונו. המארח ימלא שלישי מהכוס בכל פעם, במידה והוא מזג כוס מלאה רוצה הוא לומר שהאורח איננו רצוי.

הקפה גם משמש לפתרון בעיות וסכסוכים במידה והאורח רוצה לנצל את הזמנות שתיית הקפה לפתרון בעיה כלשהי הוא מניח את כוס הקפה לפניו, ולא שותה ממנה. רגע זה המארח במבוכתו יאמר: "שתה את הקפה והאל יעזור לי לפתור את הבעיה". יתכן שהאורח הגיע בשליחותו של איש אחר או שרצונו שהמארח יתווך בינו לבין איש אחר. מרגע שההכרזה יצאה מפי המארח, הוא מחויב לפעול על פיה כדי לרצות את אורחיו. האורח, מצידו לא יפריז בבקשה שהיא מעבר ליכולתו של המארח, ע"פ הפתגם הידוע, אין לבקש מהכבשה יותר חלב ממה שיש לה.

התה:

יגש מתוק וחזק ללא הגבלה, עד שהאורח יסמן באמצעות הפיכת הכוס או כיווייה בשתי אצבעות שסיים לשתות. יש התוהים על שתיית תה חם בחום המדבר הלוחט אך זוהי מסורת עתיקת יומין, כנראה שהעלאת חום הגוף קרוב יותר לחום הסביבה גורמת להקלה מסוימת.

כמו כן נאמר שהקפה שחור ומר כמו החיים והתה מתוק וחזק כמו שהחיים צריכים להיות.

תפקידי הגבר והאישה:

גבר:

תפקיד פוליטי, לשמור על מקום החמולה שלו במסגרת, ליצור קשרים, לשלוט ברזי הפוליטיקה הפנימית. הוא גם מארח, דואג לכלכלה, אחראי על העדר (לא מטפל בו), אחראי על ביטחון המשפחה, מפקח על תנועת הבנות.

האישה:

חינוך הילדים, הכנת האוהל (פירוק והרכבה), רעיית הצאן. לגבר זר אסור לראות את פני האישה ולכן הן מכוסות ברעלה, האישה לבושה שחור מפני שזהו צבע בולט על פני המדבר, כך יראה אותה גבר זר מרחוק וידע לא להתקרב כדי לא לחלוף על פניה, אם יעשה כן הוא מסתכן בחילול כבודה של האישה. הצבע השחור גם יקל על אבי המשפחה במלאכת הפיקוח. הצבע השחור קשור גם כמובן לעז השחורה ממנה מפיקים את הבד.

חתונה:

במידה ובחור מעוניין בבחורה יגיד לאמו או לדוד, לא לאבא.
הם ילכו לאבי הנערה ושאלו אותו.
בד"כ התשובה תהיה שלילית אבל זוהי רק הארכת זמן כדי שהאב יוכל לשאול את בני הדודים אם משהו מעוניין וכן לשאול את דעתה של בתו.
את הכלה מביאים על גמל מקושט שנקרא גטר, כמו קטר.
לפני החתונה מקימים בית אל פארח (בית השמחות), על האוהל מניפים דגלים לבנים כך כולם יודעים שיש חתונה.
החתונה נערכת מספר ימים עד לטקס העיקרי בו מובילה אם החתן את הכלה על הגמל.
כולם רצים לקראתה הראשון שתופס את הגמל זוכה בכבוד לארח את כולם למשך יום אחד.
לחתן ולכלה בונים אוהל שנקרא בירזה (אוהל ייחוד), הם מתייחדים אחרי הטקס.

השירה הבדואית:

הקצידה (החריזה) הבדואית חובקת את כל עולמו של הבדואי, היא אמצעי התקשורת באמצעותה הוא מבטא את רגשותיו ומעביר מסרים לסביבה.
מקיפה את כל תחומי החיים- מלחמה, כלכלה, אהבה, אבל ויגון, געגועים וערגה, נדיבות, תוכחה ודרך ארץ.
מעמדו של המשורר הבדואי הוא מהמכובדים, ברוב המקרים מעמדו רם יותר מראש השבט שהוא השיח. הבדואי במדבר מיחס חשיבות עליונה לקצידה, ואוזנו קרויה לכל מילה, אם הכוונות ברורות או נסתרות (אז מדובר במעין חידה בחרוזים).
אם הנושא חשוב ויש בו משום דיני נפשות המשורר משתדל להעביר את המסר סמוי וקשה לפירוש כדי שלא ייכשל בלשונו חלילה.
דוגמאות לשירים תוכלו למצוא בספר הנקרא: "שרה- נסיכת המדבר"

הבדואים כיום:

הבדואים כיום מונים כ-120,000 חלקם בערים שהוקמו ב-1980 (רהט, תל שבע, שגב שלום, לקיה חורא, כסיפא, ערערה) וחלק גדול כ-60,000 חיים במה שאני מכנים הפזורה שהם בעצם כפרים של אוהלים ופחונים שפזורים מבאר שבע דרומה עד למצפה רמון.
הבדואים שנדדו ממקום למקום במשך מאות שנים, עוברים בהדרגה להתיישבות קבע.
השטחים בהם היו רועים פעם בחופשיות מנוצלים היום לצורכי צבא (60% משטחי הנגב- שטחי אש), שמורות טבע (כ-50% משטחי הנגב), חקלאות והתיישבות ובין אלה לאלה כבר לא נשארה כ"כ אפשרות להמשיך בדרך החיים המסורתית. אחוזי האבטלה בקרב הבדואים גדולים וחלקם נאלצים לפעמים למצוא פרנסתם בדרכים לא חוקיות (הברחות, גנבות, וכו'...). על שום כך נוצרה התדמית השלילית בעיני החברה הישראלית.

ברוב ישובי הפזורה אין שירותים בסיסיים כמו חשמל, טלפון, מים זורמים, כבישים וביוב. בעיית החשמל נפתרת ע"י גנרטורים פרטיים והמים לשתייה מסופקים ברובם מברזים לאורח קווי הצינורות של מקורות ומיעוטם מבארות מקומיות.

בעיות הבריאות, החינוך והסעד חמורות במיוחד. הוקמו אומנם מרפאות ובתי ספר מאולתרים אך הם רחוקים מלענות על הצרכים.

מדיניות הממשלה כלפי הבדואים היא ליישב אותם כך שיוכלו לתת להם שרותים. הבעיה עם התפיסה הזאת היא שהמדינה לא מצליחה להבין שהבדואים צריכים פתרון שונה ממה שהמדינה היום מציעה – הבדואים שונים מאיתנו בהשקפה ולכן פתרון היישוב (כמו רהט) לא יפתור הכול כיוון שהבדואי היום לא מותאם להתחיל לעבוד בהייטק וכו' – הוא עדיין בשלב אחר שלמדינה מאוד קל להתעלם ממנו...

מ-94' לא היה קשר ישיר עם האוכלוסיה ומה שכן – מהכרח. בימים אלה מתחיל תהליך של תכנון בשיתוף עם הבדואים, לא כל הדרישות ימואלו כפי שהם רוצים. הבדואים רוצים 30 דונם למשפחה – במסגרת כל המגבלות עומדים לרשותם 6,400 דונם – מציעים לכל משפחה סדר גודל של 5 דונם למשפחה גרעינית, כאשר דונם וחצי שניים ישמש לבניה והשאר לכל הדרוש לגידול העדר. בשום מקום אחר בנגב אין ישוב שההגדרה שלו היא כפרי חקלאי. בכל צורה שמסתכלים על זה אין מספיק שטח.

בשנת 2020 אין סיכוי שיוכלו לספק 5 דונם למי שיבקש. בניגוד לבדואים ברהט למשל, הבדואים בפזורה שומרים על המסורת.

חשוב להבין כי כל הישוב הבדואי בפזורה – איננו חוקי! ל-99% מהבנייה יש צווי הריסה אבל מ-95' לא מתבצעות בפועל הריסות. קיימים סוג של הסכמים ג'נטלמנים. המדינה מצפה שיכנסו לישובים אבל המצב שם זוועתי מבחינת תשתיות, שרותים ומוסדות. נעשה מאמץ גדול להשיג תקציבים להשקעות ושיפורים. בשגב שלום יש אבטלה אדירה והוא לא מצליח להתרומם. הישוב המתוכנן פה אמור לקבל גישה שונה לגמרי.

כיום יש תוכנית ל-7 ישובים נוספים: ביר הדאג' (באר חיל), בית פלט, הוואשלה, אל אטרש (בכיוון ערד), אום בטיל (צמוד לעומר), אל סייד (צמוד לחורה) וטרבין אל סנה (כרגע צמוד לעומר, מיועד לעבור לאזור משמר הנגב). לפי התכנית אמורה כל הפזורה הבדואית להכנס לישובים האלה. הבדואים ביקשו 40 ישובים – הממשלה הסכימה ל-7.

באזור רמת צפורים, נפחא ועבדת ישנם כמה גושים שבטיים שלא מוכנים להיות ביחד – בכל האזור אין כרגע פתרון. מבחינתם – רק להישאר כפי שהם עכשיו.

מהי עמדת החברה להגנת הטבע בעניין הבנייה בלתי חוקית במיגזר

הבדואי?

החברה להגנת הטבע רואה בחומרה רבה את תהליך הבנייה הבלתי חוקית המובילה להשתלטות של הבדואים על השטחים הפתוחים. ללא ספק זוהי אחת מן הבעיות הסביבתיות החמורות ביותר בדרום. אנו סבורים כי יש לשמור מכל משמר על השטחים הפתוחים המעטים שנותרו מפני בנייה מפוזרת ובלתי חוקית מכל סוג שהוא. הדרך להתמודד עם בנייה בלתי חוקית היא אכיפה קפדנית של החוק, אשר רשויות המדינה נמנעות ממנה מטעמים פוליטיים ואלקטורליים. הפתרון המוצע על ידינו הוא קידום פתרונות קבע הולמים לפזורה הבדואית, בשילוב אכיפה קפדנית של חוקי התכנון והבנייה.

לחמרים והעשרה נוספת – ניתן להכנס לאתר בנושא בדואים של משרד החינוך:

<http://www.edu-negev.gov.il/beduin>

כמו כן ניתן למצוא סיפורים נוספים בספר הנקרא "אל מול הר סירבאל"

עזרים, תמונות, הפעלות וקטעי קריאה:

כיוון שמצב הבדואים כיום בארץ בכלל ובנגב בפרט הינו כל כך מורכב נעשה משפט. הקבוצה תחולק לשתי קבוצות: הבדואים וממשלת ישראל. כל קבוצה מקבלת כרטיסיה עם תיאור מצב ויש לה 10 דקות לקרוא את הכרטיסיה ולגבש טיעונים לדין. אם רוצים ויש זמן אפשר להביא חומרים לשלטים וכל קבוצה תעשה שלטי הפגנה ופרסומת לקבוצה שלה. מנהלים דיון בו 2 הקבוצות מעלות את טיעוניהן. שימו לב שהחניכים לא מקריאים מהכרטיסיות אלא משתמשים בנימוקים שהוציאו מתוכן ומנהלים דיון ביניהם על סמך הידע החדש שרכשו.

נקודות לדיון:

- מה הן הדרישות של כל צד?
- למה רמת הפשיעה בקרב הבדואים גבוהה?
- מדוע ערי הבדואים בנגב לא צלחו?
- מדוע נמנעת ממשלת ישראל מליישם את צווי הפינוי וההריסה שהיא שולחת לפזורות הבדואים?
- הצעות לפיתרון משני הצדדים.
- בסופו של דבר מגיעים למסקנה שמצב הבדואים בנגב היום הוא מאד בעייתי וכרגע אין לו פיתרון כולל ברמה המדינית מסיבות של חוסר משאבים וסדרי עדיפויות. איזה פיתרון אתם הייתם מציעים?

הבדואים

אנחנו, הבדואים הגרים במדבר יהודה, ישבנו פה על אדמת הלס המדברית מאז ומעולם. עוד הרבה לפני שהמתיישבים היהודים הגיעו לכאן והתיימרו "לכבוש את השממה" אנחנו ישבנו כאן באוהלינו וניהלנו את חיינו בשלווה. וכשבאו היהודים? תפאדל – למה לא, אנחנו נמשיך בחיינו והם בחייהם, אין לנו שום כוונה לריב פה עם אף אחד. להיפך, אפילו עזרנו לפעמים למתיישבים החדשים. אבל, עם השנים נוצר מצב בלתי נסבל. במשך שנים רבות הוציאו אותנו מן האדמה שלנו. אנחנו נמשיך לחיות על כל השטחים שנשארו לנו. אנחנו נמשיך לחיות על כל השטחים שנשארו לנו. אנחנו נמשיך לחיות על כל השטחים שנשארו לנו.

ממשלת ישראל

מאז הקמתה של מדינת ישראל היו יחסי היהודים-בדואים שנויים במחלוקת. הבדואים ישבו על אדמות הארץ כאשר הוכרזה עצמאותה ולא היה בכוונתנו לפנות אותם או להתסיס את הרוחות. המתיישבים היהודים בנגב התיישבו בסמיכות לבדואים ובחלק מהישובים אף יצרו איתם מערכות יחסים טובות. רוב אדמות המדינה שייכות למנהל מקרקעי ישראל והן חלק מתכנית מתאר ארצית – לכל קרקע בארץ ייעוד משלה (מגורים, תעשייה, שטח פתוח לא בנוי) כפי שנהוג במדינות מתקנות ויש תכנון ארוך טווח לכל פני הארץ. אך הבדואים יושבים באופן בלתי חוקי על אדמות הארץ, ובמיוחד בנגב, מקימים מאחזים בלתי חוקיים של אוהלים ופחונים באופן אקראי וממשיכים להתפשט ולהתיישב על איזורים שנועדו להיות שטחי טבע פתוחים, שטחי פיתוח ועוד. אין הם נענים לצווי הפינוי שנשלחים אליהם ולפנות אותם – זה בעיה. מצד אחד אנחנו רוצים לתת להם פיתרון הולם למגורים שיתאים לצרכים שלהם ולמטרות שלנו אבל מצד שני אנחנו לא רוצים לפנות אותם בכוח ולעורר מהומות. לממשלת ישראל חשוב לשמור על מערכת יחסים טובה עם עדת הבדואים, גם כיון שאין הם אויבנו, הם משרתים בצה"ל בתפקידים שונים ובמיוחד תורמים בתור גששים המגנים על גבולות הארץ. כמו כן אין לשכוח שהבדואים מפוזרים ברחבי הארץ אבל הם רבים מאד ואם לא נטפל בהם זה יכול לגרום לתסיסה. תסיסה של הבדואים בנגב הינה הרת אסון כיון שאם ירצו הם יכולים לעשות לנו בלאגן גדול... בשנות ה-80 בנתה ממשלת ישראל 7 ערים לבדואים (רהט, תל שבע ועוד) על מנת ליישב אותם באופן מסודר. בדואים רבים נענו ועברו לערים האלה אך זה לא החזיק מעמד זמן רב. חלקם עזבו, רובם המשיכו לחיות באורח חיים מדברי במקביל לבתים והערים הפכו למרכזי פשע. תושבים יהודיים בקירבת יישובים בדואים סובלים שוב ושוב מגניבות ואלה אינם נרתעים ממשטרת ישראל שפעמים רבות נותרת בידים קשורות.

אנו דורשים מראשי הישוב להעביר את כל תושבי הפזורות לערים, לעודד את התושבים למצוא עבודה מסודרת, להילחם ברמת הפשיעה ולפנות את כל המאחזים הבלתי חוקיים! אנחנו חייבים שצעד זה יבוא מתוך הקהילה הבדואית כיון שלנו יהיה קשה מאד לאכוף אותו עקב המצב הרגיש.

תפרוסת היישובים הבדואים בנגב - 1999

הרפתקאות בדואיות בים המלח

מתוך: "מסע תענוגות לארץ הקודש" / מארק טווין

בשנת 1867 יצא הסופר-העיתונאי מארק טווין לסקר הפלגה מאמריקה לסוריה - ארץ ישראל - מצרים. טיול זה נקרא על ידי מארגניו "מסע תענוגות לארץ הקודש". אחרי שובו פרסם טווין ספר מסע בשם זה, ובו הוא מתאר בקלילות משעשעת, ולא פעם מצחיקה עד דמעות, את המסע, עליו הוא כותב: "לא בדיוק מסע תענוגות. נכון יותר לקרוא לו - הלוויה ללא מת"... בקטע הבא משחזר הכותב מלותיו מול "אומץ הלב" של בני לווייתו הקשישים מול שודדים בדואים בים המל

מראש אחד ההרים נשקף אלינו ים המוות, נח כשריון כחול בעמק הירדן, ואחרי כן ירדנו בגיא צר, יוקד, מטורש ושומם, שם לא תוכל נפש חיה ליהנות מהחיים, זולת הסלמנדרה... השתרכנו וירדנו במקום הנורא הזה, איש איש מזדנב לאחור. שומרי הראש שלנו - שני שייחים ערבים הדורים, עמוסי חרבות, אקדחים ופגיונות לעייפה - נעו בעצלתיים לפנינו.

בדואים!

כל אחד התכווץ והתכנס בבגדיו כמו צב. תחילה אמרתי להסתער לפנים ולמגר את הבדואי, אך יצרי השיאני לדהור לעורף, לראות אם אין הם באים גם מעבר זה. נשמעתי ליצר. כן עשו גם כל האחרים. לו התקרבו אז הבדואים מהכיוון הגיאוגרפי הרצוי, כי אז שילמו ביוקר על פחזותם. כולנו אמרנו זאת לאחר מעשה, שכן לדעתנו היה מתחולל אז חיזיון של מהומה ושפיכות דמים, שתלאה העט מלתארו. בטוח אני בכך, שהרי כל אחד סיפר לי מה היה הוא עצמו עושה, ויקשה להעלות על הדעת אוסף כה מוזר ויוצא דופן של מעשי אכזריות:

אחד האנשים סיפר כי החליט בלב שלו ליפול על עמדו, אם צריך, אך לא להיסוג אף כשעל. היה בדעתו להמתין בסבלנות של ברזל עד שיוכל להבחין בפסים בכותנתו של ראשון הבדואים, ואחרי כן למנות אותם ולשלח בו את כדוריו. שני החליט לשבת בשקט עד שיגיע הרומח הראשון לטווח של אינטש מחזהו, ואז להשתמט הצידה ולתפסו. נמנע אני מלספר לכם מה היה בדעתו לעולל לאותו בדואי בעל רומח, דמי קופא בעורקי למחשבה זו!

אחר אמר לקרקף כל בדואי שייפו ל בחלקו ולקחת את בני המדבר המקורקפים הביתה חיים, למזכרת ניצחון. ורק עולה הרגל האדוק, בעל עיני הפרא החריש. אישוני עיניו נצצו באור חיזור, אך שפתיו לא נעו. סקרנותנו התעוררה והוא נשאל מה היה עושה לו תפס את הבדואי - יורה בו? הוא חייך בבוז מר ונענע בראשו. דוקרו? שוב נענע ראש. משסעו? פושט עורו? שוב נענע ראש.

אימה ופחד! מה אפוא היה עושה?

"אוכל אותו!"